

DAVAMLİ İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİ NAMİNƏ ƏMƏKDAŞLIQ: AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BEYNƏLXALQ ANTİTERROR KOALİSİYASINDA İŞTİRAKI VƏ ONUN GEOSİYASİ NƏTİCƏLƏRİ

Rzayeva S.İ.

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının sabiq dissertantı
e-mail: sema_rzayeva@hotmail.com*

Müasir terrorçuluq bir sıra ölkələrdə və regionlarda siyasi sabitliyin pozulmasında əsas amil kimi çıxış edir. Daha çox siyasi xarakter kəsb edən terrorizm qlobal maraqlar uğrunda geosiyasi aktorların istifadə etdiyi bir vasitəyə çevrilmişdir. 1991-ci ildə müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan dövləti transmilli erməni terrorçu təşkilatlarının ardıcıl hücumlarına məruz qaldığından 2001-ci ildə baş vermiş 11 sentyabr hadisələrindən transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizəyə ilk və ən fəal şəkildə qoşulmuş dövlətlərdən biri olmuşdur. Azərbaycan Respublikası bir sıra qabaqcıl dövlətlər kimi qanunvericiliklə transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati çərçivəsini dəqiqləşdirmiş, terror fəaliyyətlərinin qarşısını effektiv şəkildə almaq və bununla mübarizə prosesində qanunun aliliyinə ciddi riayət olunmasını təmin etmək üçün çalışır. Həyata keçirilən siyasət nəticəsində terror aktlarının öncədən qarşısının alınması üçün qabaqcıl tədbirlər sisteminin yaradılması məqsədi ilə kompleks işlər aparılmış, inzibati və hüquq-mühafizə orqanlarının sıx əməkdaşlığının təmin edilməsi sahəsində addımlar atılır.

Açar sözlər: *terrorçuluq, mübarizə, Azərbaycan Respublikası, antiterror koalisiyası, qanunvericilik*

XX yüzilliyin sonlarından başlayaraq transmilli terrorçuluq dünyanın siyasi mənzərəsinə ciddi təsir göstərən qlobal problem kimi daha qabarıq şəkildə təzahür etməyə başlamışdır. Getdikcə daha təhlükəli xarakter alan transmilli terrorçuluq təhlükəsizliyə öz sələfi olan terrorçuluqdan kütləvi insan itkisi və cəmiyyətə dağıdıcı təsir göstərməsi baxımından seçilir. Texnoloji sivilizasiyanın nailiyyətlərindən və kütləvi qırğın silahlarından istifadəyə cəhd isə terrorçuluğun daha təhlükəli tendensiya kimi artıq reallığa çevrildiyini göstərir (10).

Müasir terrorçuluq bir sıra ölkələrdə və regionlarda siyasi sabitliyin pozulmasında əsas amil kimi çıxış edir. Daha çox siyasi xarakter kəsb edən yeni təzahürləri ilə terrorizm qlobal maraqlar uğrunda geosiyasi aktorların istifadə

etdiyi bir vasitəyə çevrilmişdir. Beynəlxalq sabitliyin pozulmasında və rəqiblərin mövqelərinin zəiflədilməsində maraqlı olan geosiyasi aktorların eksponionist ambissiyaları transmilli terrorçuluğun güclənməsinə birbaşa təsir göstərmişdir. Bunun nəticəsidir ki, hazırda beynəlxalq münasibətlər sistemi siyasi aktorların güc və imperialist siyasətlərini yeritmək üçün istifadə etdikləri terrorizmin geniş vüsət alması ilə siyasi inkişafın ən mürəkkəb, mübahisəli və ağırlı mərhələlərindən birini yaşayır. Belə olan halda aydındır ki, dünyada heç bir ölkə və heç kəs terrordan sığortalanmayıb. Türkdilli dövlətlər də tarix boyunca olduğu kimi, müasir mərhələdə də transmilli terrorçuluğun hədəfində olan ölkələr sırasındadırlar. Bu məsələyə diqqət yetirən azərbaycanlı tədqiqatçı Aytən Hacıyeva yazır ki, Azərbaycan erməni terrorizmindən və separatizmindən, Türkiyə PKK terrorizmindən, Mərkəzi Asiyanın türk dövlətləri isə dini ekstremizmdən əziyyət çəkməkdədir (15, s.10).

1991-ci ildə müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan dövləti transmilli erməni terrorçu təşkilatlarının ardıcıl hücumlarına məruz qalmışdır. Azərbaycanla bərabər müstəqilliyini bərpa etdiyini elan etmiş Ermənistan müasir dünyanın siyasi xəritəsində terrora dəstək verən ölkələrdən biridir. ABŞ-lı tədqiqatçı Samuel Uims erməni xalqının və dövlətinin tarixini araşdıraraq belə bir qənaətə gəlmişdi ki, bu Ermənistanı yalnız bir cür xarakterizə etmək olar – “xristian terror dövləti” (24, s.72).

2001-ci ildə baş vermiş 11 sentyabr hadisələrindən transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizəyə ilk və ən fəal şəkildə qoşulmuş dövlətlərdən biri Azərbaycan Respublikası olmuşdur. Azərbaycan da bu mərhələdə bir sıra qabaqcıl dövlətlər kimi qanunvericiliklə transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati çərçivəsini dəqiqləşdirmiş, terror fəaliyyətlərinin qarşısını effektiv şəkildə almaq və bununla mübarizə prosesində qanunun aliliyinə ciddi riayət olunmasını təmin etmək üçün çalışmışdır. Həyata keçirilən siyasət nəticəsində terror aktlarının öncədən qarşısının alınması üçün qabaqalayıcı tədbirlər sisteminin yaradılması məqsədi ilə kompleks işlər aparılmış, inzibati və hüquq-mühafizə orqanlarının sıx əməkdaşlığının təmin edilməsi sahəsində addımlar atılmışdır.

Məlum olduğu kimi, müasir mərhələdə terror fəaliyyətləri əsasən 4 səviyyədə təşkilatlanmışdır ki, bunlar ideoloji cərəyan ətrafında cəmləşən, təşkilati cəhətdən daha yaxşı təşkilatlanmış terror qruplaşmaları, bu qruplaşmalara rəğbət bəsləyən, hüquq çərçivəsində onlara yardım göstərən bir qrup vətəndaş, terrorun ilkin forması olan etnik separatçı və kütləvi etiraz hərəkətləri və dünya elitalarına əsaslanan, ideoloji və maddi dəstək verən dövlət terrorizmi. 2001-ci ildən sonra formalaşmış anti-terror koalisiyasının beynəlxalq terrorçuluğa qarşı mübarizəsi əsasən birinci qrupa qarşı mübarizə və ikinci qrupun iştirakçılarının müəyyənləşdirilməsinə yönəlsə də, Azərbaycan 4 səviyyədə də transmilli terrorçuluğun təhdidləri ilə müxtəlif dövrlərdə üzləşdiyi üçün bütün

istiqamətlərdə qətiyyətli addımlar atmışdır. Terrorun siyasi müstəvidə istifadə edilməsinin qarşısını almaq üçün dövlətlərarası koalisiyaların qarşılıqlı fəaliyyətini zəruri hesab etmiş, müxtəlif ölkələrin kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat xidmətlərinin sistemli birgə fəaliyyətini dəstəkləmişdir. Məlum olduğu kimi istənilən dövlətlərin terrorla, o cümlədən transmilli terrorçuluqla mübarizə siyasəti beynəlxalq hüquqa və yerli qanunvericiliyə əsaslanmalıdır. Birinci qrupa ölkənin ratifikasiya etdiyi beynəlxalq konvensiyalar, ikinci qrupa isə, dövlət səviyyəsində qəbul olunmuş qanunlar, nazirliklər və idarələr tərəfindən açıq və qapalı tənzimləmə aktları olan daxili tənzimləmə aktlarının məcmusu daxildir. Azərbaycan da 2001-ci ildən sonrakı mərhələdə transmilli terrorçuluqla mübarizə istiqamətində qəbul edilmiş beynəlxalq konvensiyaları ratifikasiya etmiş, terrorçuluğa və onun müxtəlif təzahürlərinə qarşı mübarizə üçün zəruri olan milli qanunvericilik bazasını beynəlxalq təcrübəni də nəzərə almaqla təkmilləşdirmişdir.

Yuxarı da vurğulandığı kimi, Azərbaycan Respublikası 11 sentyabr hadisələrindən əvvəl də transmilli erməni terrorçuluğunun hədəfi olmuşdu. Bu baxımdan Azərbaycanın ABŞ-a ilk dəstək verən ölkələrdən biri olması heç də təsadüfi hesab edilə bilməzdi. Artıq 2001-ci il sentyabrın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev məsələ ilə bağlı bəyanat vermiş, transmilli terrorçuluqla mübarizədə Azərbaycanın qətiyyətli mövqeyini vurğulamışdı. Bəyanatda yazılırdı: "Bu gün hədəfdə ABŞ olsa da, bu dəhşətli belə potensial olaraq bütün dövlətlərə və xalqlara qarşı çevrilə bilər. Terrorçuluğun qorxunc və acı nəticələrini öz üzərində dəfələrlə hiss edən Azərbaycan xalqı bu gün dost Amerika xalqının iztirab və sarsıntılarını hamıdan yaxşı anlayır və onun sonsuz kədərinə şərik çıxır. Terrorçuluğun bütün təzahür formalarını qətiyyətlə pisləyən Azərbaycan həmişə terrorçuluğa qarşı mübarizə aparmış, bu istiqamətdə dünyanın bütün dövlətləri və qurumları ilə əməkdaşlığa hazır olduğunu nümayiş etdirmişdir. Biz bu gün daha artıq əzmkarlıq və qətiyyətlə belə əməkdaşlığa hazır olduğumuzu bildiririk" (11, s.35).

Təsadüfi deyildir ki, transmilli terrorizmə qarşı mübarizədə dönüş ili sayıla biləcək 2001-ci ilə qədər Azərbaycan Respublikası bu sahədə bir sıra addımlar atmışdı. Hələ 18 iyun 1999-cu il tarixində Azərbaycan Respublikasında “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında qanun” çərçivəsində terrorla mübarizənin ilkin çərçivəsi müəyyən edilmiş, terrorçuluq, terrorçu, terror qrupu, terror fəaliyyəti, terror təşkilatı, terrorizmə qarşı mübarizə anlayışlarının hüquqi baxımdan tərifləri təsbit olunmuşdu (21). Sənəddə transmilli və ya beynəlxalq terror fəaliyyəti anlayışına da aydınlıq gətirilmişdi. Qanuna əsasən terrorçular və ya terror təşkilatları tərəfindən bir neçə dövlətin ərazisində həyata keçirilən və ya bir neçə dövlətin maraqlarına zərər vura bilən hücumlar transmilli terrorçuluq hərəkətləri hesab edilirdi. Bundan başqa şəxs tərəfindən mənsub olduğu dövlətin və ya başqa bir dövlətin ərazisində hər hansı bir dövlətin

vətəndaşına qarşı edilən terror hücumları da beynəlxalq terror fəaliyyəti kateqoriyasına aid edilirdi (21).

Həmin ilin noyabr ayının 9-da Azərbaycan Respublikası “Mülki aviasiyanın təhlükəsizliyinə qarşı yönəldilmiş qeyri-qanuni aktlara qarşı mübarizə haqqında Konvensiya”ya qoşulmuşdu (19). İki il sonra məhz hava gəmilərindən istifadə edilməklə törədilən 11 sentyabr hadisələri Azərbaycan dövlətinin bu konvensiyaya qoşulmasının nə qədər uzaqgörən addım olduğunu təsdiqləmişdi.

Bundan əlavə həmin ildə Azərbaycan Respublikası “Adamların girov götürülməsinə qarşı mübarizə haqqında” (1), “Plastik partlayıcı maddələri aşkar etmək məqsədi ilə onlara nişan vurulması haqqında” (20) beynəlxalq konvensiyalara qoşulmuşdu.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq terrorizmlə mübarizə aparmaq üçün qoşulduğu mühüm sənədlərdən biri də “Beynəlxalq müdafiədən istifadə edən şəxslərə, o cümlədən diplomatik agentlərə yönəlmis cinayətlərin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya” olmuşdur (8). Qeyd edək ki, bu sənəd 1973-cü ilin dekabrında bir çox dövlətlərin iştirakı ilə imzalanmış, 1977-ci ilin fevralında qüvvəyə minən bu Konvensiyaya da Azərbaycan Respublikası hələ 2001-ci ilin fevralında qoşulmuşdu. Sənədin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən hazırlanmasının əsas səbəblərindən biri XX əsrin 60-cı illərində müxtəlif ölkələrdə dövlət başçılarına, diplomatlara və səlahiyyətli şəxslərə qarşı törədilən terror aktları olmuşdur (9, səh 104). Azərbaycan Respublikasının 2001-ci ilin fevralında qoşulduğu, transmilli terrorçuluqla mübarizədə xüsusi əhəmiyyət daşıyan digər bir beynəlxalq sənəd isə “Bomba terrorizmi ilə mübarizə haqqında Beynəlxalq Konvensiya” olmuşdu.

2001-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan Respublikası Terrorizmin Maliyyə-ləşdirilməsinin qarşısının alınmasına dair 1999-cu ildə qəbul olunmuş Beynəlxalq Konvensiyaya qoşulmuşdur (22). Bununla əlaqədar 2002-ci ilin əvvəllərində müəyyən qanunlarına düzəliş və əlavələr daxil edilmişdir. Cinayət Məcəlləsinin bir neçə müddəalarında aparılmış dəyişikliklərin nəticəsində terrorçuluğa görə kriminal məsuliyyət artmışdır. Terrorçuluğun maliyyələşməsinə görə məsuliyyət nəzərdə tutan xüsusi maddə Cinayət Məcəlləsinə əlavə edilmişdir. Müvafiq təşkilatı və praktiki tədbirlərin vaxtında qəbul olunması və həyata keçirilməsinə də lazımi diqqət yetirilmişdir (5, s.52).

Azərbaycan həmçinin transmilli terrorçuluğa mübarizə çərçivəsində müxtəlif dövrlərdə qəbul edilmiş Avropa Şurası konvensiyalarına da qoşulmuş. Protokol sənədlərinə tərəfdar çıxmışdır. Belə sənədlər içərisində ən mühümlərindən biri 2005-ci ildə qəbul edilmiş Avropa Şurasının “Terrorçuluğun qarşısının alınması haqqında” Konvensiyası olmuşdur. Azərbaycan bu konvensiyaya 2014-cü ilin fevralında qoşulmuşdur (2).

Beləliklə, aparılan təhlillər göstərir ki, Azərbaycan beynəlxalq terrorçuluğa qarşı aparılan kompaniyanın uzaq perspektivli məqsədləri sırasına terror

şəbəkəsinin dağıdılması ilə yanaşı, ümumilikdə terrorçuluğun kökləri, eləcə də onun mənbələrinin müəyyən edilməsinin daxil edilməsinin tərəfdarı kimi çıxış edir. Azərbaycan dövlət səviyyəsində terrorçuluqla effektiv mübarizənin aparılması üçün qanunverici bazanın yaradılmasını prioritet məsələlər sırasında ön plana çəkmiş, BMT-nin müvafiq 13 konvensiyasına qoşulmuş, terrorçuluqla mübarizəyə dair 9 Avropa Konvensiya və protokolunu imzalamışdır. Qeyd olunmalıdır ki, ölkə Konstitusiyasına əsasən Azərbaycan Respublikası tərəfindən imzalanmış beynəlxalq müqavilələr milli qanunvericilik sisteminin bölünməz hissəsidir ki, bu müqavilələr və milli qanunlar, eləcə də digər normativ aktlar arasında ziddiyyətlərin yarandığı təqdirdə üstünlük beynəlxalq müqavilələrə verilir.

Transmilli terrorçuluğa və hər cür qanunsuz fəaliyyətə qarşı mübarizə aparan Azərbaycan Respublikasının bu mövqeyi ölkəmizin dünyada sülhün bərqərar edilməsinə, ərazi bütövlüyü və sərhədlərin toxunulmazlığı prinsipinə tərəfdar olduğunu, beynəlxalq hüququn prinsiplərini rəhbər tutduğunu göstərirdi. ABŞ-a qarşı terror hücumlarından sonra Azərbaycan antiterror koalisiyasının fəal üzvünə çevrilmiş, Əfqanıstanda və İraqda həyata keçirilən hərbi əməliyyatlara hərbi-siyasi dəstək vermişdir. Əfqanıstanda “Taliban” və “Əl-Qaidə” ilə mübarizədə Azərbaycan Respublikasının hava məkanını antiterror koalisiyasının istifadəsinə açıq elan etməsi (5, s.51) bu dəstəyin ən böyük təzahürlərindən biri olmuşdur.

ABŞ Dövlət Departamentinin müxtəlif illərdə yaydığı dünyada terrorizmin vəziyyətini əks etdirən hesabatlarında bildirilirdi ki, transmilli terrorizmə qarşı mübarizədə Azərbaycan əməliyyatlara daim öz dəstəyini vermişdir (23). Bu hesabatlarda Azərbaycanın hava uçuşları üçün lazımi şərait yaratmasını, hüquq-mühafizə orqanlarının birgə fəaliyyəti, məlumat mübadiləsi sahəsində əməkdaşlıq məsələlərinə xüsusi diqqət çəkirdilər (6). Məhz bütün bunlar uzun illər ərzində erməni terrorundan əziyyət çəkmiş Azərbaycanın yeni transformasiya olunmuş terrorla mübarizədə beynəlxalq antiterror koalisiyasının ən vacib üzvlərindən birinə çevrilməsinə gətirib çıxarmışdı.

Vurğulanması vacib digər məsələlərdən biri də Azərbaycanın beynəlxalq antiterror koalisiyası çərçivəsində təşkil olunmuş əməliyyatlarda iştirakı olmuşdur. Azərbaycanın bu cür əməliyyatlarda iştirakını Ermənistan terror-siyasi dövləti ilə müqayisə edən Prezident İlham Əliyev bu barədə demişdi: “İlk günlərdən etibarən Azərbaycan antiterror koalisiyasına qoşularaq öz hava məkanını açdı. Həmin vaxtdan etibarən biz regionda təhlükəsizlik və antiterror əməliyyatları sahəsində Birləşmiş Ştatlarla fəal şəkildə əməkdaşlıq edirik. Biz lap əvvəldən qoşunlarımızı Kosovo və Əfqanıstana göndərdik və Ermənistandan fərqli olaraq, bizim orada sürücülərimiz yox, əsgərlərimiz var. Biz onları digər tərəf kimi yalnız orada oлмаğı nümayiş etdirmək xatirinə sonradan yox, lap ilk günlərdən göndərdik. ...Əgər Əfqanıstanda sülhə nail

olmaq, yaxud İraqda sülhü möhkəmləndirmək üçün əlavə addımların atılması zəruri hesab edilərsə, əlbəttə, Azərbaycan lap əvvəldə olduğu kimi, ABŞ-la çiyin-çiyinə durmaq üçün əlindən gələni edəcəkdir” (12, s.238).

Proseslərə tarixi-xronoloji çərçivədə diqqət yetirsək görürük ki, Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin sülhməramlı kontingenti hələ 1999-cu ildən etibarən sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak etmişdir (7).

Əfqanıstanda anti-terror əməliyyatlarına töhfə vermək üçün də Azərbaycan Respublikası əməli addımlar atmışdır. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi 2002-ci il noyabrın 15-də Azərbaycan ordusunun dörd tağımının Türkiyə Cümhuriyyəti Silahlı Qüvvələri taburunun tərkibində və NATO strukturlarının ümumi komandanlığı altında Əfqanıstanda yerləşdirilməsi ilə bağlı qərar qəbul etmişdir (17, səh 238). Böyük əhəmiyyət daşıyan bu qərar həm də Azərbaycan Respublikasının terrorizmə qarşı birgə əməkdaşlıqda vacib tərəfdaş olduğunu, həm də dünya siyasətində Azərbaycanın rolunun artdığını sübut edirdi (18, səh 384). Beləliklə, 2002-ci ilin noyabrın 20-də Azərbaycan Ordusunun 22 nəfərlik sülhməramlı tağını Əfqanıstanda Beynəlxalq Təhlükəsizliyə Yardım Qüvvələri (İSAF) tərkibində fəaliyyətə başlamış, 2008-ci ilin yanvarından etibarən Əfqanıstandakı Azərbaycan sülhməramlı kontingentinin sayı artırılmış, böyük səviyyəsinə çatdırılmışdı (7).

2009-cu ilin oktyabr ayının 2-də Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Əfqanıstandakı sülhməramlı kontingentin sayının 2 dəfə artırılması barədə qərar qəbul etmişdir (7). 2009-cu ilin fevralın 19-dan etibarən Azərbaycan Ordusunun 90 nəfərlik sülhməramlı kontingenti Əfqanıstanda Beynəlxalq Təhlükəsizliyə Yardım Qüvvələri əməliyyatlarında Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin taburunun tərkibində fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Bölüyün şəxsi heyəti Kabil şəhərində yerləşən televiziya qülləsini, İSAF-ın mərkəzi silah-sursat anbarının təhlükəsizliyini təmin edib.

2010-cu ilin oktyabrında Azərbaycan NATO-nun Əfqanıstanda keçirdiyi İSAF əməliyyatlarında Azərbaycan Respublikası Sülhməramlı qüvvələrinin tərkibində fəaliyyət göstərmək üçün 2 hərbi həkim və 2 mühəndis-istehkam ixtisası üzrə zabit göndərmiş, 2015-ci ilin yanvar ayından NATO-nun Əfqanıstanda keçirdiyi “Qətiyyətli Dəstək” qeyri-döyüş missiyasında Silahlı Qüvvələrin 94 nəfərlik kontingenti 6 aylıq rotasiya planına uyğun olaraq xidmətə başlamışdı (7). 2018-ci ilin yanvar ayından NATO-nun Əfqanıstanda keçirdiyi “Qətiyyətli Dəstək” missiyası üzrə Azərbaycan Ordusunun sülhməramlı kontingentinin şəxsi heyətinin sayı 120 nəfərə çatdırılmışdı. Bu dövrdə Azərbaycan Ordusunun sülhməramlı kontingenti Kabil Beynəlxalq Hava Limanının mühafizəsi tapşırığını icra edir və müvafiq qərargahlarda təmsil olunurdu (7).

Hazırda praktiki səviyyədə transmilli terrorçuluqla mübarizə fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti, Daxili İşlər

Nazirliyi və Dövlət Sərhəd Xidməti kimi hüquq-mühafizə və kəşfiyyat orqanlarının qurumlararası əməkdaşlığı ilə həyata keçirilir. Terrorçuluqla mübarizədə əsas rol oynayan bu dövlət qurumları ilə yanaşı, Mərkəzi Bank da terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi fəaliyyətinə qarşı mübarizə aparır. Xarici İşlər Nazirliyi öz növbəsində anti-terrorçuluq sahəsində beynəlxalq konvensiya və müqavilələrdən irəli gələn öhdəlik və qarantiyaların yerinə yetirilməsi üçün bu fəaliyyəti əlaqələndirir.

Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti və Xarici Kəşfiyyat Xidməti transmilli terrorçuluq və onun maliyyələşdirilməsi problemləri ilə məşğul olan əsas mərkəzi orqan sayılır. Məhz Azərbaycan xüsusi xidmət orqanlarının transmilli terror təşkilatlarına qarşı qətiyyətli mübarizə sayəsində müxtəlif dövrlərdə Azərbaycan Respublikasında “Ceşullah”, “Hizbu-t-Təhrir əl İslami”, Əl-Qaidə terror təşkilatının Qafqaz qanadı, “Munir”, “Camaat Əl-Muvahiddin”, “İmam Mehdiyin Şimal Ordusu”, “Meşə qardaşları”, Əbu Cəfərin “Əl-Bədr” qrupu üzvləri saxlanılmış, onların terror fəaliyyətlərinin qarşısı qətiyyətlə alınmışdır (3).

Azərbaycan Respublikası terrorçuluqla mübarizə sahəsində birmənalı şəkildə BMT-nin müxtəlif orqanları, Avropa Şurası, ATƏT, GUAM, MDB, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Cənub-Şərq Avropa Əməkdaşlıq Təşəbbüsü və digər beynəlxalq təşkilatlarla fəal əməkdaşlığını davam etməkdədir.

Hələ 2001-ci ilin dekabr ayının 15-də Avropa Şurası Parlament Assambleyasının iclasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı İlham Əliyev Azərbaycanın transmilli terrorçuluq fəaliyyətinə qarşı sərt mövqeyini bəyan etmiş, beynəlxalq terrorizmə son son qoymaq naminə təmsil etdiyi dövlətin hər şeyi etməyə hazır olduğunu vurğulamışdı. O, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münafiqəsinin başladığı andan etibarən transmilli erməni terror təşkilatları və Ermənistan terror dövləti tərəfindən Azərbaycana qarşı törədilən 30-dan artıq aktlar barədə məlumatı Avropa ölkələri təmsilçilərinin diqqətinə çatdırmışdı (25, s.376-377).

Yuxarıda qeyd olunanlardan da aydın olduğu kimi Azərbaycan transmilli terrorçuluqla mübarizə müstəvisində NATO ilə əməkdaşlığa xüsusi önəm vermişdir. Öz təhlükəsizlik və müdafiə siyasətinin spesifik xarakteri və NATO-nun Sülh Naminə Tərəfdaşlıq prinsiplərinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası-NATO formatında əməkdaşlıq həyata keçirilmiş, NATO üzvü olan bir sıra dövlətlərlə qarşılıqlı fəaliyyət aparılmışdır. Ölkə 1994-cü ildə NATO-nun Sülh Naminə Tərəfdaşlıq Proqramına qoşulmuşdur (16, s.120). Bu sahələrə terrorçuluğa hərbi cavab, əks-terrorçuluq üzrə milli təlim imkanlarının təkmilləşdirilməsi, kəşfiyyat məlumatların mübadiləsi, sərhəd təhlükəsizliyi və mülki müdafiə məsələləri daxildir. Təhlükəsizlik məsələlərinin müzakirəsi və risklərin qiymətləndirilməsi üzrə geniş imkanlar yaradan NATO və Sülh Naminə Tərəfdaşlıq formatları eyni zamanda terrorçuluqla mübarizənin daxili və xarici

aspektləri üzrə hərbi və mülki qurumlar arasında qarşılıqlı fəaliyyətin qurulması üçün ümumi mexanizmlərin yaradılmasına yardım etmişdir (5, s.52).

Azərbaycan NATO-nun 2002-ci ildəki Praqa sammiti zamanı qəbul olunmuş Terrorçuluğa qarşı Tərəfdaşlıq Fəaliyyət Planının da (PAP-T) fəal iştirakçılarında olmuşdur (5, səh 53). PAPT-nin əsas məqsədi müttəfiqlər və tərəfdaşlar tərəfindən terrorçuluqla aparılan mübarizədə koordinasiyanın təmin olunması kimi göstərilmişdir. PAP-T-nin əsas çərçivə sənədi qəbul olunduqdan sonra Azərbaycan transmilli terrorçuluqla mübarizə müstəvisində bir sıra vacib addımlar atmışdır.

2006-cı ilin iyul ayında Azərbaycanda PAP-T üzrə keçirilmiş seminar nəticəsində PAP-T-nin sonrakı əməliyyatlaşdırılması, tərəfdaş dövlətlərin əməliyyat və hərbi imkanların inkişafı və onların NATO tərəfindən aparılan əks-terrorçuluq əməliyyatlarına töhfələrin artırılması üzrə tövsiyələr hazırlanmışdır.

2008-ci ilin mart ayında PAP-T-nin həyata keçirilməsinə öz töhfəsini vermək məqsədilə Azərbaycan Respublikası öz vacib təcrübəsinə əsaslanaraq enerji infrastrukturun mühafizəsi üzrə NATO-nun qeyri-formal İşçi Qrupuna sədrliyi üzərinə götürmüşdür (5, s.53).

İqtisadiyyat və Sülh İnstitutunun hazırladığı (The Institute for Economics and Peace) “Qlobal terrorizm indeksi” adlı illik məruzələr də Azərbaycanın reyting cədvəlində yerini hər il yaxşılaşdırdığı görünməkdədir. Məruzədə ilk yerləri terror təhlükəsi ən yüksək olan, son pillələri isə ən təhlükəsiz ölkələr tutur. 2020-ci il hesabatında 135 ölkə arasında 112-ci yerdə qərarlaşan Azərbaycan 2019-cü illə müqayisədə nəticəsini 10 pillə daha da yaxşılaşdırmışdı (14, s.8-9). Bu göstərici ilə Azərbaycan regionda lider mövqeyini qoruyur. Reyting cədvəlində Rusiya 39-cu, Ermənistan 104-cü, Gürcüstan 100-cü yerdə qərarlaşıb. 2019-cü ildə isə Azərbaycan bu reytingə görə 103-cü yerdə qərarlaşmışdı. Analoji dövrdə Rusiya 37-ci, Ermənistan 94-cü, Gürcüstan isə 90-cı yerdə idi (13, s.8-9).

Azərbaycan Respublikası transmilli terrorçuluğun maliyyələşməsinin qarşısının alınması istiqamətində də qətiyyətli addımlar atmış və beynəlxalq təşkilatlarla bu sahədə fəal əməkdaşlıq etməkdədir. Transmilli terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması məqsədi ilə Azərbaycan İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının Maliyyə Tədbirləri üzrə İşçi Qrupunun (FATF) 40+9 Tövsiyəsinin, o cümlədən, Avropa Şurasının MONEYVAL-in onlardan irəli gələn tövsiyələrini müvəffəqiyyətlə yerinə yetirməkdədir.

Azərbaycan Respublikası transmilli terrorizm sərhəd təhlükəsizliyi məsələləri üzrə mübarizədə Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi və çirkli pulların yuyulması ilə mübarizədə BMT-nin Narkotik və Cinayət üzrə Ofisi, Avropa Şurası, transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizədə analitik məlumatlarının mübadiləsinin həyata keçirilməsi üçün AR MDB-nin Əks-Terrorçuluq Mərkəzi ilə fəal əməkdaşlıq etməkdədir.

Beləliklə aparılan təhlillər göstərir ki, XXI əsrin faciəli reallığı və bütün dünya cəmiyyəti üçün təhdid olan terrorçuluq milli sərhədlərin hüdudlarını aşmış və millətlərin maraqlarına öz təsirini göstərmişdir. Azərbaycan Respublikası bu fenomenlə mübarizəyə yönəlmiş bütün beynəlxalq səyləri tam dəstəkləmiş, terrorçuluğu formasından və özünü siyasi, iqtisadi, dini və digər motivlərlə büruzə verməsindən asılı olmayaraq birmənalı şəkildə tənqid edir.

Ədəbiyyat:

1. Adamların girov götürülməsinə qarşı mübarizə haqqında Beynəlxalq Konvensiyaya qoşulmaq barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, -1999. URL://www.e-qanun.az/framework/5212
2. Avropa Şurasının “Terrorçuluğun qarşısının alınması haqqında” Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs]/ Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, 2014. URL: <http://www.e-qanun.az/framework/27592>
3. Azərbaycanı hədələyən terror təşkilatları: [Elektron resurs] / Axar.az, -2014, 14 fevral. URL: <https://axar.az/news/gundem/9020.html>
4. Azərbaycan parlamenti və beynəlxalq təşkilatlar. –Bakı: Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin nəşri, -2004. -420 s., s. 38.
5. Azərbaycan-NATO. 15 illik tərəfdaşlıq. Brüssel: Azərbaycan Respublikasının NATO yanında Nümayəndəliyi, -1999. -79 s
6. Bayramov, R. Beynəlxalq antiterror koalisiyasının fəal üzvü olan Azərbaycanın üzlaşdığı terrora dünya birliyi hələ də lazımi qiymət vermir // Azərbaycan.- 2009.- 11 sentyabr.- s. 3.
7. Beynəlxalq sülhməramlı əməliyyatlarda iştirakı: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin rəsmi internet saytı, -2021. URL: <https://mod.gov.az/az/beynelxalq-sulhmeramli-emeliyyatlarda-istirak-027/>
8. Beynəlxalq müdafiədən istifadə edən şəxslərə, o cümlədən diplomatik agentlərə yönəlmiş cinayətlərin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiyaya Azərbaycan Respublikasının qoşulması barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, -2001. URL: http://frameworks.e-qanun.az/2/f_2583.html
9. Blumenau B. The United Nations and Terrorism. Germany, Multilateralism, and Antiterrorism Efforts in the 1970s. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014, pp. 104-114

10. CRS Report for Congress, Weapons of Mass destruction: The Terrorist Threat 2002
11. Əliyev, H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir: [46 cildə] / H.Ə. Əliyev. - Bakı: Azərənşr, -c. 36, -2011, -512 s
12. Əliyev, İ.H. İnkişaf məqsədimizdir [Çoxcildli] / İ.H. Əliyev. On altıncı kitab. - Bakı: Azərənşr, -2014. -376 s
13. Global terrorism index 2019. Measuring the impact of terrorism / Institute for Economics & Peace. -2019, 97 p
14. Global terrorism index 2020. Measuring the impact of terrorism / Institute for Economics & Peace. -2020, 105 p
15. Hacıyeva, A. Din və terrorizm / -Bakı: Dövlət və Din, -2015.-№ 2(31).-s.9-13
16. Həsənova, K. Azərbaycan Respublikasının NATO-nun "Sülh Naminə Tərəfdaşlıq" proqramında iştirakına dair // Azərbaycan MEA-nın Xəbərləri, ictimai elmlər seriyası, 2017, №2, -s. 119-123
17. Qasımlı, M.C. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti (1991-2003) [2 cild] / M.C. Qasımlı. c. 2, -Bakı: Mütərcim, -2015. -664 s
18. Qasımlı, M. C. Muradova, B.Ə. Azərbaycan parlamentarizmi tarixi [2 cild] / M.C. Qasımlı, B.Ə. Muradova. c. 2, -Bakı: Mütərcim, -2018. -680 s.
19. Mülki aviasiyanın təhlükəsizliyinə qarşı yönəldilmiş qeyri-qanuni aktlara qarşı mübarizə haqqında Konvensiyaya Azərbaycan Respublikasının qoşulması barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, -1999. URL: <http://www.e-qanun.az/framework/5209>
20. "Plastik partlayıcı maddələri aşkar etmək məqsədi ilə onlara nişan vurulması haqqında" Konvensiyaya qoşulmaq barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, -1999. URL: www.e-qanun.az/framework/5215
21. Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, URL: www.e-qanun.az/alpdata/framework/data/3/f_3855.htm
22. "Terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiyaya Azərbaycan Respublikasının qoşulması barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Normativ Hüquqi Aktların Elektron Bazası, 2001. URL: www.e-qanun.az/framework/2699
23. "Terrorizm-2016: ölkələr hesabı" – Azərbaycan: [Elektron resurs] / ABŞ-ın Azərbaycandakı səfirliyinin rəsmi internet saytı, -2017, 17 iyul. URL: <https://az.usembassy.gov/az/29970-2/>

24. Weems, S.A. Armenia Secrets of a "Christian" Terrorist State / S.A. Weems. – Dallas: St. John Press, – 2002. – 76 p.
25. Гусейнова, И.М. Гейдар Алиев – от политического руководителя к общенациональному лидеру / И.М. Гусейнова. – Баку: Тахсил. – 2005. – 504 с.

ABSTRACT

COOPERATION FOR THE GOALS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE ROLE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN IN THE INTERNATIONAL ANTI-TERROR COALITION AND ITS GEOPOLITICAL CONSEQUENCES

Rzayeva S.I.

Former Ph.D. student of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

Modern terrorism is a major factor threatening political stability in a number of countries and regions. Terrorism, which has a more political nature, has become a tool used by geopolitical actors for global interests. The Republic of Azerbaijan was one of the first and most actively involved in the fight against transnational terrorism since September 11, 2001, as after regaining its sovereignty in 1991, the Republic of Azerbaijan was repeatedly attacked by transnational Armenian terrorist organizations. At this stage, Azerbaijan, like a number of leading countries, has strengthened legislation in the legal and organizational framework to fight transnational terrorism, worked to effectively prevent terrorist activities, and ensured strict observance of the rule of law in the fight against terrorism. As a result of the policy pursued, comprehensive work has been carried out to establish a system of prevention of terrorist acts. Steps have been taken to ensure close cooperation between administrative and law enforcement agencies.

Keywords: *terrorism, struggle, Republic of Azerbaijan, anti-terrorist coalition, legislation*

РЕЗЮМЕ

СОТРУДНИЧЕСТВО ВО ИМЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: РОЛЬ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ КОАЛИЦИИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Рзаева С.И.

*Бывший диссертант Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики*

Современный терроризм является важнейшим фактором дестабилизации политической стабильности в ряде стран и регионов. Терроризм, носящий в большей степени политический характер, стал инструментом, используемым геополитическими акторами для достижения глобальных интересов. Азербайджанская Республика была одной из первых и наиболее активно вовлеченных в борьбу с транснациональным терроризмом после событий 11 сентября 2001 года, поскольку после восстановления своего суверенитета в 1991 году неоднократно подвергалась нападениям со стороны транснациональных армянских террористических организаций. На данном этапе Азербайджан, как и ряд ведущих стран, уточнил законодательно правовые и организационные основы борьбы с транснациональным терроризмом, провел работу по эффективному предотвращению террористической деятельности и обеспечению неукоснительного соблюдения законности в борьбе с терроризмом. В результате проводимой политики проведена комплексная работа по созданию системы превентивных мер по предотвращению террористических актов, приняты меры по обеспечению тесного взаимодействия административных и правоохранительных органов.

Ключевые слова: *терроризм, борьба, Азербайджанская Республика, антитеррористическая коалиция, законодательство*